

RAQAMLI DAVRDA TAHRIRCHINING O'RNI VA MAS'ULIYATI

Toshpo'latova Shahnozabonu Akbar qizi

*SamDU filologiya fakulteti noshirlik ishi
yo'nalishi 305-guruh*

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli axborot muhiti va internet jurnalistikasi sharoitida tahrirchilik faoliyatining yangi shakllari, mas'uliyati va roli yoritiladi. Raqamli texnologiyalarning tezkor rivojlanishi ommaviy axborot vositalarida kontent sifatini nazorat qilish, axborot xavfsizligini ta'minlash, yolg'on xabarlar va manipulyativ materiallarning oldini olishda tahrirchining o'rni tobora ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Shuningdek, maqolada zamonaviy axborot makonida tahrirchilik kasbining ijtimoiy va huquqiy mas'uliyati muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli jurnalistika media tahrirchi axborot xavfsizligi feyk xabar axborot ishonchliligi media mas'uliyat

Kirish

Raqamli asr — bu nafaqat texnologiyalar, balki axborot oqimining cheksiz va tezkor tus olgan davridir. Bugungi jamiyat hayotining barcha jabhalarida axborot uzatish, tarqatish va qabul qilish usullari tubdan o'zgargan. O'zgarayotgan bu manzara ommaviy axborot vositalari, ayniqsa, onlayn nashrlar, ijtimoiy tarmoqlar va blog platformalarining rivojlanishiga sabab bo'ldi. Ana shunday raqamli muhitda tahrirchi nafaqat materiallarni tahrir qiluvchi mutaxassis, balki ularning ijtimoiy, axloqiy va huquqiy oqibatlarini baholovchi mas'uliyatli shaxsga aylanmoqda. Ayniqsa, dezinformatsiya, feyk yangiliklar va tahririy siyosatning zaiflashuvi fonida tahrirchining kasbiy saviyasi, prinsipiialligi va tanqidiy fikrlash qobiliyati jamiyat uchun nihoyatda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Raqamli media muhitida tahrirchilik faoliyatining o'zgarishi

An'anaviy matbuotda tahrirchi asosan grammatik va uslubiy jihatdan tahrir qilish, faktlarni tekshirish va kontent sifati uchun javobgar edi. Bugungi raqamli davrda esa bu doira sezilarli darajada kengaydi. Endi tahrirchi yangiliklar oqimini real vaqt rejimida boshqaradi, tezkorlik va ishonchlilik orasidagi muvozanatni ta'minlaydi, auditoriya bilan muloqotda bo'ladi, kontent strategiyasini ishlab chiqadi va tahririyat siyosatini belgilovchi muhim figuraga aylanadi. Bundan tashqari, tahrirchi raqamli xavfsizlik, axborot texnologiyalari

va sun'iy intellekt yordamida generatsiyalangan kontentlar bo'yicha ham bilimli bo'lishi lozim.

Axborot ishonchliligi va faktlarni tekshirish mas'uliyati

So'nggi yillarda feyk xabarlar va manipulyativ kontentlar soni ortib, axborot maydonida ishonch inqirozini yuzaga keltirmoqda. Bu jarayonda tahrirchining roli faktlarni tekshirish, ishonchli manbalarga tayanish va yolg'on ma'lumotlarning tarqalishiga yo'l qo'ymaslikdan iborat. Tahrirchi tomonidan noto'g'ri yoki chalg'ituvchi materiallar efirga chiqarilishi ommaviy anglashilmovchilikka, hatto ijtimoiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shuning uchun jurnalistik etikaga sodiqlik va professional mas'uliyat tahrirchilik faoliyatining asosi bo'lib qolmoqda.

Tahrirchining axloqiy va ijtimoiy javobgarligi

Raqamli medianing interaktivligi, izohlar, repostlar va viral tarqalish kabi xususiyatlari har bir kontentga bo'lgan javobgarlikni keskin oshiradi. Tahrirchi faqat o'z tahririyati emas, balki butun jamoatchilik oldida mas'uldir. Ayniqsa, bolalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, diniy yoki etnik guruhlar to'g'risidagi materiallarda inson huquqlari va axloqiy me'yorlarga qat'iy amal qilish zarur. Tahrirchi nafaqat senzura va bosimlarga qarshi turuvchi, balki axborot orqali konstruktiv jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi shaxsdir.

Sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tahririy jarayonlar

Yaqinda jurnalistikada sun'iy intellekt asosida matn tuzish, tahrir qilish va hatto yangilik yozish texnologiyalari keng joriy etilmoqda. Bunday texnologiyalar tahrirchilarning ishini osonlashtirsa-da, ayni vaqtda mas'uliyat chegaralarini noaniq qiladi. Masalan, noto'g'ri algoritm asosida ishlab chiqarilgan yangilik tarmoqda tarqalib ketsa, bunga kim javobgar bo'ladi? Shu sababli zamonaviy tahrirchi sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanishni, ularni nazorat qilishni va har bir materialga insoniy qarash bilan yondashishni o'z faoliyatining ajralmas qismiga aylantirishi lozim.

Huquqiy mas'uliyat va tahririyat siyosati

Ko'plab davlatlarda tahririy siyosatning buzilishi, yolg'on axborot tarqatish, sha'ni va qadr-qimmatni toptovchi materiallar uchun tahrirchi va OAV rahbari javobgarlikka tortiladi. Shu bois raqamli jurnalistikada tahrirchining har bir so'zi, qarori va tanlovi huquqiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Tahririyat siyosati, ommaviy axborot vositalarining pozitsiyasi va ijtimoiy masalalarga munosabatini belgilashda tahrirchining roli beqiyosdir.

Tahrirchi va "kontent muhitining" shakllanishi

Raqamli axborot maydonida tahrirchi o'quvchining fikrlashiga, dunyoqarashiga va axborotni qay tarzda qabul qilishiga ta'sir ko'rsatadigan shaxsdir. Tahrirchining kontentga beradigan ohangi, mavzularni tanlashi, sarlavhalarni shakllantirishi va hatto vizual materiallarni tanlashi orqali keng auditoriya ongida muayyan pozitsiya paydo bo'ladi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda trend bo'layotgan mavzularni yoritish shakli ko'plab odamlarning voqealarga munosabatini aniqlaydi. Demak, zamonaviy tahrirchi faqat "xabar ishlab chiqaruvchi" emas, balki "jamoaviy ong muhandisi"ga aylanmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlardagi "jurnalistik axborotlar" va tahrirchining filtr roli

Bugungi kunda ko'pchilik ijtimoiy tarmoqlarni asosiy axborot manbai sifatida qabul qilmoqda. Telegram, Facebook, X (Twitter) va boshqa platformalardagi mustaqil bloglar, kanallar va shaxsiy fikrlar jurnalistika bilan chalkashib ketmoqda. Shu nuqtada tahrirchi filtr rolini bajaradi — u tasdiqlanmagan, shubhali yoki bir tomonlama axborotni tahlil qiladi, tasdiqlaydi yoki rad etadi. Bu filtrsiz axborot oqimi jamiyatda chalg'ituvchi fikrlar, yolg'on stereotiplar va hatto axborot manipulyatsiyalariga olib keladi. Tahrirchi esa ushbu xavfni kamaytiruvchi "axborot darvozaboni" vazifasini bajaradi.

Multimediali va interaktiv kontentni boshqarishdagi yangi mas'uliyatlar

Raqamli medianing rivojlanishi tahrirchidan faqat matn bilan emas, balki video, audio, infografika, animatsiya va podkastlar kabi turli ko'rinishdagi kontentlar bilan ishlashni talab qiladi. Har bir shakldagi axborot turli auditoriyaga har xil tarzda ta'sir qiladi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda video shaklidagi yangiliklar ko'proq e'tibor tortadi. Shu sababli zamonaviy tahrirchi texnologiyalarni chuqur bilgan holda, kontent estetikasi va etikasi o'rtasidagi muvozanatni saqlashi lozim. Masalan, ayrim videoxabarlar emotsional kuchga ega bo'lib, noto'g'ri tahrirlanganda voqea mohiyatini buzib ko'rsatishi mumkin. Tahrirchi bu holatni oldindan anglab, vizual manipulyatsiyalarni oldini olishi zarur.

Tahrirchining ta'sir doirasi: klikbeyt va manipulyatsiyadan tiyilish zarurati

Klikbeyt — e'tiborni jalb qilish uchun haqiqatga to'liq mos kelmaydigan sarlavha qo'yish yoki materialni sun'iy shov-shuvga aylantirish — raqamli medianing jiddiy muammolaridan biridir. Bu orqali auditoriya jalb qilinsa-da, ishonch yo'qoladi va jamoatchilikda jurnalistikaga bo'lgan salbiy munosabat paydo bo'ladi. Tahrirchining asosiy vazifalaridan biri — axborotni faktlarga

asoslangan, neytral va halol shaklda yetkazishdir. Axborot iste'molchisini atayin chalg'itish yoki hissiy reaksiyaga majbur qilish — jurnalist etikasi va kasbiy mas'uliyatga zid.

Media savodxonlik va tahrirchining o'qituvchi roli

Zamonaviy jamiyatda ko'pchilik axborotni tanqidiy tahlil qila olmaydi. Bu esa noto'g'ri qarorlar, jamiyatda tarqoqlik va ishonch inqiroziga olib keladi. Tahrirchi — nafaqat kontent muallifi, balki o'z auditoriyasiga axborot bilan ishlash madaniyatini o'rgatuvchi “mediapedagog” rolini ham o'z zimmasiga olishi kerak. U axborot bilan qanday ishlash, nima noto'g'ri, nima ishonchli ekanini bevosita yoki bilvosita anglatishi orqali media savodxonlik darajasini oshiradi. Bu ayniqsa, yosh auditoriya uchun muhim.

Media qonunchiligi va tahrirchining huquqiy ongini oshirish zarurati

Tahrirchining faoliyati faqat jurnalistika etikasi bilan emas, balki qonunlar bilan ham tartibga solinadi. Shaxsga doir ma'lumotlarni oshkor qilish, muqaddam tergovdagi ishlarni yoritish, diniy yoki milliy adovatni qo'zg'atish, yolg'on xabar tarqatish va boshqa bir qator harakatlar qonunchilik asosida javobgarlikka olib keladi. Shu sababli har bir tahrirchi media qonunchiligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va mualliflik huquqi to'g'risida chuqur bilimga ega bo'lishi lozim.

Xulosa

Raqamli davrda tahrirchilik kasbi an'anaviy jurnalistikadan keskin farq qiladigan, ko'proq texnologiyalar, tezlik, axloqiy me'yorlar va huquqiy mas'uliyatlar bilan bog'liq faoliyat turiga aylandi. Endi tahrirchi nafaqat matn muallifi yoki tahrirchisi, balki jamiyatga axborot orqali ta'sir qiluvchi muhim shaxsdir. Zamonaviy tahrirchidan texnologiyalarni puxta bilish, axborot ishonchliligini ta'minlash, etik normalarga rioya qilish, ijtimoiy ongni shakllantirish va huquqiy javobgarlikni anglash talab etiladi. Shu bois tahrirchilik kasbi zamonaviy axborot jamiyatida o'ziga xos yuksak kasbiy madaniyat va doimiy yangilanishga asoslangan faoliyat turiga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi “Ommaviy axborot vositalari to'g'risida”gi Qonuni
2. BMTning “So'z erkinligi to'g'risida”gi xalqaro tavsiyalari
3. UNESCO: Media and Information Literacy materials
4. Mass media ethics: international case studies and codes of conduct

5. “Raqamli jurnalistika asoslari” – OAVlar uchun metodik qo‘llanma, Toshkent
6. axborot texnologiyalari universiteti nashrlari
7. O‘zbekiston Respublikasi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi rasmiy ma’lumotlari